

Autoportret człowieka późnej nowoczesności w polskiej poezji współczesnej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Konrad Miciukiewicz, *Pomiędzy wolnością a samotnością: wokół koncepcji ponowoczesności Zygmunta Baumana*, s. 179, 180, 184.
- Źródło: Karol Francuzik, *Seria wierszy i odbić*, [w:] *Lekcja żywego języka. O poezji Andrzeja Sosnowskiego*.
- Źródło: Piotr Śliwiński, *Swój obcy*, [w:] *Mistrz świata. Szkice o twórczości Marcina Świetlickiego*.

- Źródło: Tomasz Różycki, *Dwanaście stacji (fragmenty)*.
- Źródło: Andrzej Sosnowski, *Czym jest poezja?*
- Źródło: Marcin Świetlicki, *Pod wulkanem*.

Autoportret człowieka późnej nowoczesności w polskiej poezji współczesnej

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jaki jest człowiek późnej nowoczesności i jak opisać samą nowoczesność? Co oznacza określenie ukute przez Zygmunta Bauman: „płynna nowoczesność”? Jaki obraz relacji człowieka z tak rozumianą rzeczywistością tworzy współczesna poezja? Jak zmieniło się postrzeganie roli poezji i poety na przełomie XX i XXI wieku – u progu ponowoczesności?

Twoje cele

- Przeanalizujesz, w jaki sposób w polskiej poezji współczesnej odzwierciedla się relacja człowieka z rzeczywistością.
- Zinterpretujesz wiersz Marcina Świetlickiego, zwracając uwagę na konstrukcję podmiotu lirycznego i kontekst historyczny.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób pojęcie „płynna nowoczesność” odnosi się do ujęcia roli poety i poezji w utworze Andrzeja Sosnowskiego.

Późna nowoczesność – płynna nowoczesność

Pojęcie „późna nowoczesność” wprowadził brytyjski socjolog **Anthony Giddens** (1938). Określenie to miało charakteryzować społeczeństwo przełomu stuleci, czyli schyłkowej fazy cywilizacji przemysłowej i gospodarki rynkowej. Nowoczesność postrzegała świat jako rzeczywistość kształtowaną przez działania człowieka. Rozwój rynku i instytucji politycznych sprawił, że ludzkość musiała w coraz większym stopniu ufać skomplikowanym systemom i otwierać się na nowe technologie oraz nowe sposoby organizacji życia społecznego. Mnogość rozwiązań i globalizacja – ekonomiczna i kulturowa – potęgowały wrażenie chaosu w życiu społecznym i powodowały alienację jednostki. Społeczeństwo późnej nowoczesności traciło pewność siebie i poczucie tożsamości.

To wrażenie rozmywania się granic i norm odzwierciedla się w kolejnym terminie socjologicznym: płynna nowoczesność (*liquid modernity*). Jego twórcą jest **Zygmunt Bauman** (1925–2017), polski socjolog i filozof, ceniony na świecie jako jeden z najważniejszych twórców koncepcji **ponowoczesności**. Pojęcie to wprowadził Bauman w książce *Liquid Modernity* z 2000 roku (w Polsce wydanej jako *Płynna nowoczesność* w roku 2006). Poczucie zagubienia wynikające z różnorodności i fragmentaryczności rzeczywistości stało się podstawą opisu kondycji człowieka u progu nowego wieku. Kultura i sztuka również okazywały się podatne na nieustanną interpretację zwaną dekonstrukcją znaczeń. Metoda ta miała obnażać ukryte znaczenia oraz intuicje stojące za powszechnie przyjmowanymi wartościami, tak aby pozbawić je oczywistości, a czytelnika wyrwać z przyzwyczajień odbiorczych. Zmienność i ulotność stały się najważniejszymi kategoriami opisu świata i sposobu bycia człowieka w świecie. Stałość i ład zostały zdemaskowane jako złudzenia nowoczesności. Utrata autorytetów oznaczała konieczność poszukiwania własnych dróg i błędzenia przy próbie zmierzania we wszystkich kierunkach naraz. Metaforą człowieka „płynnej nowoczesności” stał się nomada – wędrowiec, który w odróżnieniu od pielgrzyma nie wie dokąd właściwie zmierza.

Zygmunt Bauman (1925–2017) – wybitny polski socjolog, filozof, eseista, profesor nauk humanistycznych; twórca koncepcji płynnej nowoczesności, jeden z najważniejszych twórców koncepcji ponowoczesności.
Źródło: MEET Digital Culture Center, Flickr, licencja: CC BY-SA 2.0.

Późna nowoczesność w Polsce – kontekst historyczny

Rok 1989 przyniósł w Polsce i w całej Europie Wschodniej zmiany polityczne – skończyła się epoka monopolistycznej władzy partii komunistycznej i zaczął czas demokracji, wolnego rynku i otwarcia na świat. W latach 90. rozpoczęła się głęboka transformacja państwa i społeczeństwa. Była to jednocześnie dekada przemian cywilizacyjnych w skali całego globu. Coraz większą rolę zaczął odgrywać szybki przekaz informacji, na co wpłynął rozwój techniki. Przewartościowaniu podległy nie tylko tradycyjne hierarchie, lecz także te stworzone przez nowoczesne społeczeństwo XX w. Na nowo zadawano podstawowe pytania o kondycję człowieka, o jego stosunek do siebie samego, do otoczenia, w którym żyje i do przeszłości. Transformacja ustrojowa wiązała się ze zmianą systemu wartości. Poezja, istniejąc poza kategoriami wolnorynkowymi, stała się przestrzenią wolności i eksperymentu. Dla wielu twórców była sposobem poszukiwania własnej tożsamości – jako człowieka, ale i jako poety. Nowa poezja kwestionowała wyobrażenie o poezji – jej funkcję i misję, jej kryteria estetyczne.

((Marcin Świetlicki

Pod wulkanem

Po zdjęciu czarnych okularów
ten świat przerażający jest tym
bardziej.

Prawdziwy jest. Właściwe barwy
wpełzają we właściwe miejsca.
Wąż ślizga się po wszystkim, co
napotka.

Właśnie nas dotknął.

Niczego o nas nie ma
w Konstytucji.

Śnieg spadnie i zakryje wszystko.
Na razie widać jednak miasto
– czarną kość rozjaśnioną niekiedy
światłami
maleńkich samochodów, usiadłem
wysoko
i patrzę. Wieczór. Już zamknięte
wszystkie wesołe miasteczka.

Niczego o nas nie ma w Konstytucji.

Po zdjęciu czarnych okularów
ten świat przerażający jest tym bardziej.
Szedł z nami pies i śmierdział. Wszystkie dokumenty
uległy rozkładowi. Wszystko, co kochałem,
uległo rozkładowi. Jestem zdrow i cały.

Pod wulkanem
urodziło się
DZIECKO!

(*Schizma*, 1994)

Źródło: Marcin Świetlicki, *Pod wulkanem*.

Marcin Świetlicki (ur. 1961) – poeta,
powieściopisarz, dziennikarz, wokalista zespołu
Świetliki.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Konkret – zwyczajność

W wierszu *Pod wulkanem*, podobnie jak w innych utworach Marcina Świetlickiego, dużą rolę w obrazowaniu odgrywa konkret: czarne okulary, samochody, wesołe miasteczko,

śmierdzący pies, dokumenty. Poeta ukazuje świat zwyczajny, można by nawet powiedzieć – banalny, ostentacyjnie niepoetycki.

Stała niepewność

W wierszu *Pod wulkanem* Marcina Świetlickiego świat jest ostentacyjnie niepoetycki, pozornie zwyczajny. Czy jest to świat bezpieczny? Czy jest to świat dla człowieka – i dla poety? Co można powiedzieć o tym świecie i kim jest ten, który mówi? Czy próba interpretacji utworu nie odbiera mu waloru wieloznaczności – tej cechy, która sprawia, że jest reprezentatywny dla swoich czasów? Rzeczywistość w poezji Świetlickiego wydaje się „podszyta złem” – banalna, ale potencjalnie groźna. Tytułowy wulkan przez lata pozostaje uśpiony i nie wiadomo, kiedy wybuchnie. Dla Świetlickiego, właśnie zwyczajność codziennego życia jest poważnym powodem do obaw. I może celem pisania jest podzielenie się tymi obawami. Czy jednak wspólnota lęków oznacza prawdziwą wspólnotę?

W wierszu *Pod wulkanem* podmiot wypowiada się w imieniu nieokreślonej grupy – konsekwentnie używa formy „my”. Co można powiedzieć o tej grupie na podstawie zdania: „Niczego o nas nie ma w Konstytucji”? Dlaczego przedstawiciel tego ugrupowania (lub pokolenia) czuje się zepchnięty na margines? Kiedy i w jakim kontekście pojawia się w wierszu pierwsza osoba liczby pojedynczej – „ja”? Czy w przesłaniu utworu można dostrzec nadzieję i czy można wierzyć, że jakiegokolwiek nadzieje spełnią się „pod wulkanem”?

Wiara w zmienność

Zwrot w filozofii społecznej i w filozofii podmiotowości przyniósł zachwianie wszelkich pewników i odebrał znaczenie podstawowym pojęciom, jak „podmiot”, czy „Ja”. Tym samym zakwestionowana została też tożsamość człowieka, jako twórcy. Poeta ery płynnej nowoczesności ma świadomość, że rzeczywistość jest nieokreślona, że wymyka się opisowi. Ten, który opisuje także podlega metamorfozom. Jeżeli jednak wierzy w moc poezji, może uznać, że przekracza ona samego poetę. Neoawangardowy twórca, Andrzej Sosnowski, uważa, że autorstwo jest „kategorią podejrzaną” i próbuje zaufać samemu językowi jako niepowstrzymanemu ruchowi języka. Szuka w poezji sensu, który wyłania się w procesie przenikania się i umykania znaczeń.

((Andrzej Sosnowski

Czym jest poezja?

Zapewne nie jest strategią przetrwania,
ani sposobem na życie. Twój upór jest śmieszny,
kiedy wspominasz zakłète jeziora,

szumiące bory i głuche jaskinie, w których głos
idzie echem i pewnie trwa wieki. Groty
[Sybilli](#)? Ważne są liście i jeszcze chyba rym
„głos-los”, bo głosy prą na świat i losy
właśnie liściom powierzają miana.
Ale spróbuj je schwytać! Tylko spróbuj
dotknąć ziemi i polecieć dalej
jak płaski kamyk po wodzie – ile razy?
Pięć czy dwanaście? Seria wierszy i odbić,
seria liści, a przecież wszystkie kamyki i liście
leżą jeden przy drugim w odwiecznym porządku,
kształty nieprzejrzyste. Zatem jest jaskinia,
albo tyci pokój. Ale ten podmuch!
Przeciąg, gdy otwierasz drzwi i wiatr
rozprasza liście, a świat staje dęba
i słowa idą jak confetti w rozsypkę.
Lecz nie patrz wilkiem i nie odchodź jeszcze
z odętymi ustami. Żadnej zwłoki nie żałuj,
bo może sama zaśpiewa? Może nagle powie
jakie są ludy i wojny, jakie mokoły i rejsy,
jak sprawy stoją, a jak interesy?

A dla nie znających rzeczy obraz jest pociechą.

(Życie na Korei, 1992)

Źródło: Andrzej Sosnowski, *Czym jest poezja?*

Andrzej Sosnowski (ur. 1959) – poeta, prozaik, tłumacz, redaktor czasopism literackich.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Skazany na przypadek

W literaturze ponowoczesnej zmienia się obraz człowieka: staje się on kolekcjonerem wrażeń. Ruch wydaje się więc istotą egzystencji, poruszanie się, podróżowanie stanowi przecież warunek zbierania wrażeń. Absolutna dowolność, czyli możliwość równoczesnego eksplorowania niezliczonych pól rzeczywistości powoduje jednak stan zawieszenia. Totalna wolność oznacza także ogromną odpowiedzialność i głęboką samotność.

Zakwestionowanie autorytetów oznacza zgodę na brak przewodnika, a bez przewodnika trudno wybrać się w daleką, odkrywczą podróż. Człowiek płynnej nowoczesności jest więc raczej spacerowiczem-observedorem (fr. *flaneur*).

((Konrad Miciukiewicz

Pomiędzy wolnością a samotnością: wokół koncepcji ponowoczesności Zygmunta Baumana

Baumanowski człowiek ponowoczesny odwiedza miejsca i spotykanych ludzi zamienia w planszę do gry. Jego myśli i emocje zmieniają się jak ruchy figur na szachownicy, które, wobec nieprzewidywalności posunięć przeciwnika, zawsze mogą minąć się z założeniami gracza. W rzeczywistości gry, owej niejasnej przestrzeni hazardu i związanego z nim ryzyka – jak pisze Bauman –

konieczność i przypadek nie muszą być już swoimi przeciwieństwami.

(...)

Przeszłość nie wiąże już teraźniejszości ze sobą w historyczną całość, nie wymaga tego powiązania, nie dając też poczucia spokojnej kontynuacji. Baumanowski spacerowicz, wychodząc z domu, za każdym razem otrzymuje wolność interpretacji przestrzeni miejskiej nieskrępowaną obserwacjami dokonanymi w trakcie poprzednich spacerów. Każdy chodnik, brama, witryna sklepowa wyglądają już inaczej niż „wczoraj”, można zatem opisywać je od nowa. Skazuje to jednak ponowoczesnego flaneura na ciągle poczucie wyobcowania, niemoc oswojenia miejskiego krajobrazu, wydeptania własnych ścieżek. „Każda kolejna przechadzka jest kolejnym potwierdzeniem pełni i pustki wolności i ich wzajemnego uwarunkowania. Wszelkie wczorajsze próby napisania scenariusza spaceru tracą dziś swą aktualność, okazują się jedynie minionymi epizodami.

(...)

Na tej pełnej niespodzianek trasie nie ma uniwersalnego kodeksu drogowego, nikt też niestety nie gwarantuje bezpiecznego dotarcia do celu. Tym bardziej, że celu przecież nie ma i być nie może; są tylko kolejne teraźniejszości. Tym trudniejsze więc – wobec braku kontaktu z przeszłością i niemożności wyobrażenia sobie przyszłości – dla ponowoczesnego wędrowca dokonywanie wyborów, które wymaga uporządkowania zróżnicowanej rzeczywistości w jednym doświadczeniu. Na szczęście żadna decyzja nie musi być ostateczna. Nikt nie narzuca ponowoczesnemu bohaterowi pożądanego wizerunku – wszak gdy wszystko wydaje się obce, zacierają się granice pomiędzy obcością a normalnością. Otwiera się więc niesamowita przestrzeń dla tolerancji. Czy jednak również dla solidarności, poczucia wspólnoty i bycia razem?

Dla zainteresowanych

Pokolenie „*bruLionu*” Na przełomie lat 80. i 90. wielu debiutujących wówczas poetów skupiło się wokół pisma literackiego „*bruLion*” (zwróć uwagę na pisownię tytułu!), dlatego bywają oni określani jako pokolenie „*bruLionu*”. Trzeba jednak pamiętać, że nie wszyscy młodzi twórcy publikowali w tym czasopiśmie. Poeci związani z „*bruLionem*” nie reprezentowali jednolitej poetyki, ani nie łączył ich wspólny światopogląd, przeciwnie – toczyli między sobą żywe dyskusje. Sprawili, że na początku lat 90. XX w. młoda poezja budziła duże zainteresowanie. Przeformułowali cele twórczości lirycznej, skupiali się na opisie indywidualnego, prywatnego doświadczenia i najczęściej odżegnywali się od politycznego zaangażowania. Podejmowali w swojej twórczości rozmaite gry literackie. Poezja tego pokolenia rozwijała się w trzech głównych nurtach:

- „*Barbarzyńcy*” i banaliści (np. Marcin Świetlicki, Jacek Podsiadło, Adam Wiedemann) skupiali się na opisywaniu zwyczajności życia, niekiedy bulwersowali publiczność brutalnością opisu rzeczywistości, używaniem wulgaryzmów, najczęściej jednak zdawali relację z własnych, pospolitych, często banalnych doświadczeń, dzielili się swoimi lękami, chętnie wchodzili w ścisłe związki z kulturą popularną.
- Klasycyści (np. Krzysztof Koehler, Wojciech Wencel) sięgali do doświadczeń tradycyjnej poetyki, którą jednak twórczo przekształcali, najczęściej odwoływali się do światopoglądu katolickiego; jakkolwiek skupiali się na opisie zwyczajności świata, to jednak poszukiwali głębszego sensu rzeczywistości.
- Neoawangardyści (np. Andrzej Sosnowski, Miłosz Biedrzycki) nawiązywali do eksperymentów różnych nurtów awangard dwudziestowiecznych, prowadzili postmodernistyczne gry z formą poetycką, skupiali uwagę na języku, w opisie świata koncentrowali się na tym, co zwyczajne i pospolite.

Słownik

flâneur

spacerowicz przechadzający się po ulicach miasta, łączący reporterski ogląd z refleksją; określenie używane dla opisanego człowieka ery płynnej nowoczesności

i ponowoczesności

ponowoczesność

termin używany dla opisanego współczesnego nam społeczeństwa, ze wskazaniem na fakt, że istotne normy i wartości, zasady organizacji życia społecznego, jakie wiąże się z erą nowoczesną (która rozpoczęła się w XVII-XVIII stuleciu) zanikły lub znajdują się dziś w stanie głębokiego kryzysu. Pojęcie ponowoczesność bywa używane wymiennie z terminem postmodernizm, jednak nie jest jego synonimem, podobnie jak modernizm nie jest synonimem nowoczesności)

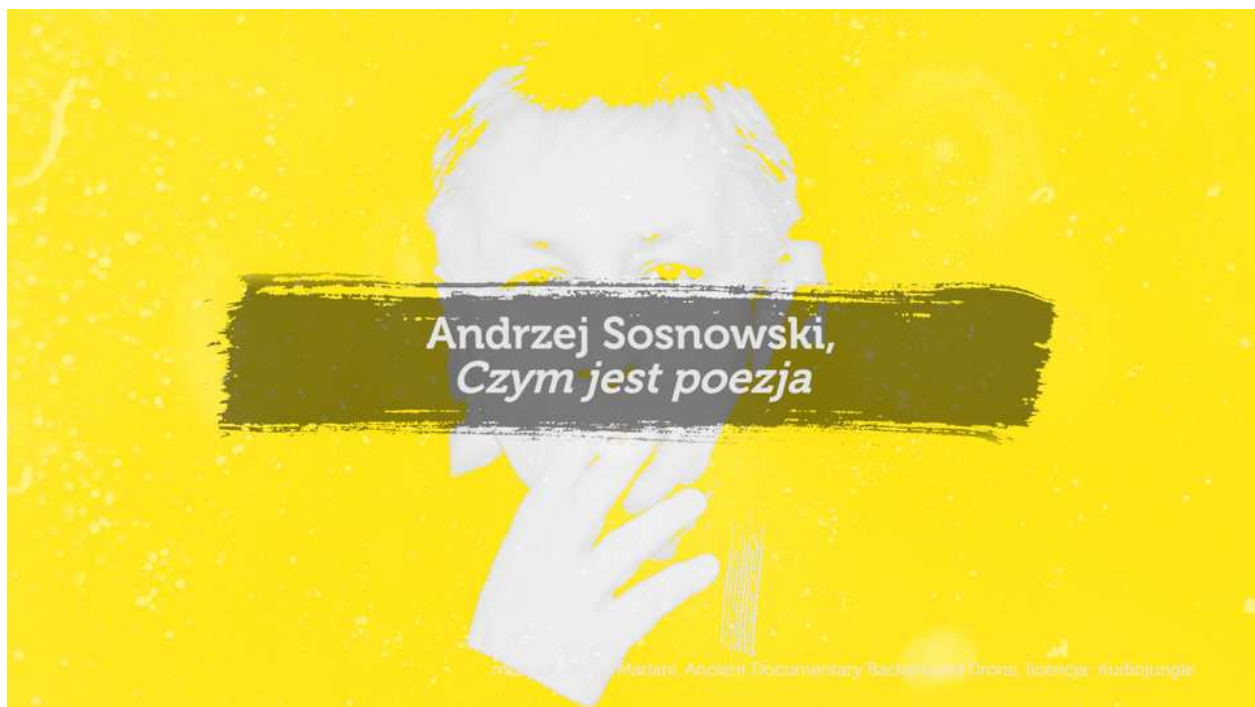
postmodernizm

szeroko stosowany termin na oznaczenie szczegółowych refleksji nad charakterystycznymi dla ponowoczesności przemianami w kulturze, sztuce i literaturze; prąd myślowy odwołujący się do poczucia końca historii i wielkich narracji

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją i wyjaśnij, w jaki sposób w wierszu Sosnowskiego ujmowana jest rola poety i czy w ujęciu tym odzwierciedla się kondycja człowieka ery płynnej nowoczesności.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D11PxNtff>

Film nawiązujący do treści materiału Andrzej Sosnowski, Czym jest poezja?

Polecenie 2

Uzasadnij tezę, że poezja jest w stanie uchwycić relację człowieka ze światem późnej nowoczesności.

Sprawdź się

Tekst do ćwiczeń 1–4

((Piotr Śliwiński

Swój obcy

Oto spis powodów (obiektywnych?), dla których dorobku Świetlickiego nie da się wymazać z obrazu literatury współczesnej. Świetlicki jest twórcą, który ten obraz trwale zmienił. To on zakwestionował myślenie o poezji jako o rzeczy odświętnej, a jednocześnie zapobiegł unieważnieniu tradycji.

Wykreował postać liryczną, taką, która byłaby zarazem nowoczesna, czyli ironiczna, i anachroniczna, czyli dramatyczna.

Pozwolił dojrzeć swej silnej tożsamości poprzez nieustanne konfrontowanie jej ze zmianą, zmiennością, ruchem, niestałością.

Rozwinął kilka tematów fundamentalnych: śmierć, miłość, alkohol (który jest tu rodzajem wycofania się do ciemnego wnętrza, gdzie – jak się okazuje – z reguły jest czystiej niż na zewnątrz).

Dał wierszowi życie, ustalił moc wersu, puls, oddech, refren, melodię.

Ochroniwszy godność poezji, pomógł jej zejść z zimnego cokołu:

ustalenie wartości wiersza nie dokonuje się u niego za cenę chłodnego zdystansowania, ukłasychnienia, oderwania od przypadku i codzienności. > Wyróżnił się za sprawą szczególnej obecności

kultury masowej: jest ona – ta kultura, ta obecność – nieuchronna,

niepozbawiona uroku i zarazem natrętna, żarłoczna, niszcząca; poeta ma do niej stosunek otwarty, niedogmatyczny, niejednolity.

Zasłużoną sławą cieszy się jego niedoktrynalność; Świetlicki to poeta niehołdujący innym poetom, modom, towarzystwu. Podobnie daje się opisać jego stosunek do politycznej poprawności, która w oczach poety również jest obezwładnieniem jednostkowości i mechanizacją relacji międzyludzkich. Wprawdzie dzięki temu relacje te są mniej agresywne, lecz mimo to pozostają naznaczone gwałtem –

i dodatkowo czymś groźnym: ukryciem złych skłonności, czasową neutralizacją uprzedzeń.

Zadał kłam tezie o pierwszorzędności emocji i nieobecności intelektualizmu w poezji jego własnej i jego pokolenia.

Jemu należy przypisać większą część zasługi ochrony poezji przed pełnym zniknięciem z horyzontu zwykłego czytelnika.

Źródło: Piotr Śliwiński, *Swój obcy*, [w:] *Mistrz świata. Szkice o twórczości Marcina Świetlickiego*.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

W wierszu *Pod wulkanem* dużą rolę w obrazowaniu odgrywa namacalny konkret w realnym świecie. Podaj przykłady konkretów składających się na obraz rzeczywistości.

Ćwiczenie 2

Na podstawie tekstu Piotra Śliwińskiego scharakteryzuj postać liryczną wykreowaną przez Marcina Świetlickiego.

Ćwiczenie 3

Zinterpretuj zdanie z wiersza *Pod wulkanem*: *Niczego o nas nie ma w Konstytucji*. Czy zauważasz związek tego zdania z charakterystyką kondycji człowieka późnej rzeczywistości?

Ćwiczenie 4

Jakie uczucia i przekonania towarzyszą bohaterowi wiersza *Pod wulkanem*?

☐ pragnienie zemsty

☐ wiara w siebie

☐ poczucie samotności

☐ tęsknota za dawnym porządkiem świata

☐ potrzeba wspólnoty

☐ lęk

Ćwiczenie 5

Uzupełnij hasła opisujące cechy człowieka ery płynnej nowoczesności.

Kondycja człowieka płynnej nowoczesności:

- lęk
- osamotnienie
- utrata korzeni
- życie w teraźniejszości
- bycie „w ruchu”
- niepewność
- poczucie niestałości
- wielokierunkowość
- brak
- poczucie wolności
- tolerancja

Ćwiczenie 6

Sformułuj w kilku zdaniach wypowiedź na temat: Czy w postaci bohatera wiersza *Pod wulkanem* odzwierciedla się kondycja człowieka ery późnej nowoczesności?

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj fragment wiersza Andrzeja Sosnowskiego *Czym jest poezja?*. Zwróć uwagę, w jaki sposób tekst opisujący rolę poety ujmuje zjawisko utraty kontaktu z przeszłością, typowe dla człowieka płynnej nowoczesności.

((Twój upór jest śmieszny,
kiedy wspominasz zaklęte jeziora,
szumiące bory i głuche jaskinie, w których głos
idzie echem i pewnie trwa wieki.

Ćwiczenie 8

Czy poezja współczesna jest bezradna wobec zmieniającej się rzeczywistości? Czy też znajduje własny sposób nawiązania z nią relacji? Do czego potrzebna jest współczesnemu człowiekowi. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do wiersza Andrzeja Sosnowskiego.

Praca domowa

Napisz wypracowanie na temat: Czy w erze płynnej nowoczesności, autorytety nie mają już znaczenia? Twoja praca składać z 200 słów.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Oparek

Przedmiot: Język polski

Temat: Autoportret człowieka późnej nowoczesności w polskiej poezji współczesnej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
- 7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- 4) określa wpływ starożytnego teatru greckiego na rozwój sztuki teatralnej; rozumie pojęcie katharsis i charakteryzuje jego rolę w kształtowaniu odbioru dzieła;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;
- 2) rozumie zróżnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i wykorzystuje je w budowie wypowiedzi o różnym charakterze;
- 3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;
- 4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;
- 2) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;
- 6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;
- 7) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- 4) rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, elipsy, paradoksy), dba o jasność i precyzję komunikatu;
- 6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;
- 7) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;
- 9) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przymków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;
- 2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;
- 3) rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu ortograficznego w tekście artystycznym.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
- 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawnomocnieniu formułowanych sądów;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

- 1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przeanalizuje, w jaki sposób w polskiej poezji współczesnej odzwierciedla się relacja człowieka z rzeczywistością;
- zinterpretuje wiersz Marcina Świetlickiego, zwracając uwagę na konstrukcję podmiotu lirycznego i kontekst historyczny;
- wyjaśni, w jaki sposób pojęcie „płynna nowoczesność” odnosi się do ujęcia roli poety i poezji w utworze Andrzeja Sosnowskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed zajęciami:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat: Człowiek późnej nowoczesności.
2. Nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji na temat: Fenomen popularności poezji Marcina Świetlickiego.
3. Nauczyciel wskazuje uczniom na znaczenie ujęcia doświadczenia egzystencjalnego współczesnego człowieka w poezji Marcina Świetlickiego.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał i wprowadza ich w temat lekcji, nawiązując do wcześniejszej rozmowy. Wraz z uczniami ustala cele zajęć i kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel może na wstępie zbadać wiedzę uczniów na temat późnej nowoczesności, płynnej nowoczesności i ponowoczesności (rozumienie terminów, odniesienia do postmodernizmu w literaturze).

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel prosi wybraną osobę o wyjaśnienie rozumienia terminu płynna nowoczesność, w ujęciu Zygmunta Bauman.

3. Nauczyciel podkreśla znaczenie koncepcji płynnej nowoczesności dla opisu kondycji człowieka późnej nowoczesności (w odniesieniu do tytułu lekcji).
4. Może też zaproponować uczniom stworzenie mapy myśli dla omawianych wierszy Świetlickiego i Sosnowskiego – mapa ma obrazować cechy rzeczywistości późnej nowoczesności i cechy człowieka, który z tą rzeczywistością musi się skonfrontować.
5. Uczniowie zapoznają się z animacją, następnie wykonują polecenia 1 i 2. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia i komentuje. Polecenia te mogą zostać wykonane wspólnie – w formie dyskusji moderowanej przez nauczyciela.
6. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się” i wykonują ćwiczenia 1-7. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia i komentuje.
7. Ćwiczenie 8 (Czy poezja współczesna jest bezradna wobec zmieniającej się rzeczywistości? Czy też znajduje własny sposób nawiązania z nią relacji? Do czego potrzebna jest współczesnemu człowiekowi. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do wiersza Andrzeja Sosnowskiego.) może zostać wykonane w formie debaty oksfordzkiej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi chętnego ucznia o podsumowanie charakterystyki człowieka późnej nowoczesności – w odniesieniu do koncepcji płynnej nowoczesności. Inni uczniowie uzupełniają jego wypowiedź.
2. Nauczyciel prosi wybranego ucznia o podsumowanie tematu: Jaki autoportret człowieka późnej nowoczesności wylania się z omawianych wierszy polskich poetów?
3. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat spełnienia kryteriów sukcesu.
4. Na zakończenie nauczyciel może zaproponować uczniom odczytanie wybranych wierszy innych poetów współczesnych, w których temat kondycji człowieka współczesnego jest tematem wiodącym.

Praca domowa:

1. Napisz wypracowanie na temat: Czy w erze płynnej nowoczesności autorytety nie mają już znaczenia?

Materiały pomocnicze:

- *Mistrz świata. Szkice o twórczości Marcina Świetlickiego*, pod red. P. Śliwińskiego, Poznań 2011.
- Andrzej Sosnowski, *Trop w trop: rozmowy z Andrzejem Sosnowskim*, Wrocław 2010.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Animacja”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.